

Nr 93.

Af friherre **Fleming**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881 om tjuguarig häfd m. m.

I anledning af Kungl. Maj:ts proposition nr 44 med förslag till viss ändring i kungl. förordningen den 22 april 1881 om tjuguarig häfd m. m. anhåller jag få till Riksdagens öfvervägande framställa följande:

Vid granskningen i lagrådet af det förslag, som innefattas i förevarande kungl. proposition, synes den uppfattningen, förvånansvärdt nog, hafva gjort sig gällande, att från juridisk synpunkt något hinder eller ens någon afsevärd betänklighet icke skulle finnas emot den ifrågasatta suspensionen af häfdelagen. Jag skall icke försöka att ingå på något teoretiskt bemötande af den åsikt, som lagrådet alltså — i likhet med Kungl. Maj:t — omfattar, utan inskränka mig till att söka något belysa hvad frågan ur praktisk synpunkt innebär och hvilka lämplighetshänsyn som synas mig böra vid denna frågas bedömande hufvudsakligen anläggas.

En medlem af lagrådet har vid förslaget granskning yttrat, att det näppeligen kunde »antagas, att genom den förlängning af häfdetiden, som i förslaget ifrågasatts, skulle skapas ett osäkerhetstillstånd, medförande för det allmänna menlig inskränkning i den enskilda företagsamheten eller minskning i fastighetskrediten; och mot en lagstiftning i dylikt syfte torde icke heller eljest förefinnas skäl, som äro af afgörande betydelse». Emot detta i lagrådet gjorda uttalande vill jag med bestämdhet vända mig. Jag tror, att den nu föreslagna lagens antagande skulle tvärtom föranleda såväl inskränkning i den enskilda företagsamheten som ock minskning i fastighetskrediten; båda dessa olägenheter komma säkerligen att visa sig menliga såväl för det allmänna, som ock för alla de enskilda personer, som därpå hämmas och hindras i sin verksamhet. Hvad mera är, jag tror, att häfdelagens suspension komme att rundt om i landet verka på ett sätt, som gifvet skulle *uppfattas* som en upprörande orättvisa, den må sedan kunna doktrinärt försvaras på ett än så tillfredsställande sätt.

Bihang till Riksdagens protokoll 1912. 3 saml. 40 häft. (Nr 93.)

Jag skall för att åskådliggöra min uppfattning i detta hänseende anföra några exempel. Innan jag gör detta, tillåter jag mig emellertid att något närmare redogöra för de allmänna förutsättningarna för dessa exempel, till hvilka förutsättningar stommen kan skönjas redan i den kungl. propositionen.

I ett af kammarkollegium afgifvet, i propositionen återgifvet utlåtande af den 5 maj 1911 omförmäler kammarkollegium (sid. 21 i prop.), hurusom inom kollegium upprättats en förteckning öfver till brukens drift och understöd skattesålda hemman och lägenheter. Denna förteckning upptog ett antal af omkring 800 hemman, mestadels brutna skattetal, samt ett icke ringa antal lägenheter.

Under år 1911 har, efter hvad jag inhämtat, vidlyftiga undersökningar genom Konungens befallningshafvande utförts för att ådagalägga i hvad mån förutsättningarna för 20-årig häfd inträdt i afseende å de fastigheter, som upptagits i nyssnämnda förteckning. De resultat, hvartill Konungens befallningshafvande vid dessa undersökningar kommit, hafva sedermera insändts till kammarkollegium, och har kollegium alltså vid detta laget i sin hand ett rikligt material för att bedöma såväl huruvida häfd kan åberopas emot Kronan eller ej, som ock emot hvilka personer en eventuell återvinningstalan borde kunna anhängiggöras. Svaret på sistnämnda fråga torde för många innebära en *öfverraskning*.

Allmänna föreställningen lärer väl vara, att dylik återvinningstalan kommer att i första hand drabba industrien och beröfva en hel del industriella verk och bolag de fastigheter, som — ehuru rätteligen kronans — innehafvas af dem. Efterser man, huru förhållandet i verkligheten gestaltar sig, skall man emellertid finna, att det till en mycket hufvudsaklig del blir *enskilda* personer, mot hvilka Kronans talan kommer att riktas. Väl finnas ock bruk, som fortfarande — i många fall äfven med lagfart — besitta fast egendom, som till deras understöd donerats af Kronan, men då dessa bruk i allmänhet drifvas, torde någon möjlighet *rättsligen* icke förefinnas att, så länge detta förhållande fortfar, återvinna dessa fastigheter.

Hvad däremot de fastigheter beträffar, som nu äro på enskild hand, äro möjligheterna i detta afseende obestriddigen större, då ju det mycket ofta förekommande donationsvillkoret om att fastigheten skall oskiljaktligen vara förenad med bruket i samtliga dylika fall brutits.

I förbigående vill jag i detta sammanhang nämna, att Kronan själf under tidernas lopp, särskildt under senaste årtiondet, från såväl bruk som enskilda inköpt för milliontals kronor fast egendom af just förevarande slag.

För att nu gifva någon föreställning om i hvilken omfattning *enskilda* personer numera innehafva dylika, ursprungligen för bruk skatteköpta fastigheter må här anföras några siffror, som äro hämtade från en å privat initiativ nyligen igångsatt utredning rörande dessa förhållanden och för hvilka siffrors tillförlitlighet jag tror mig kunna i allt väsentligt ansvara, ehuru jag icke haft tillfälle att kollationera dem med den utredning kammarkollegium åstadkommit. Tyvärr afse siffrorna endast 9 af de 21 län, där fastigheter af detta slag förekomma, detta af den orsak, att utredningen ännu icke medhunnits i större utsträckning än inom mellersta Sverige.

Siffrorna äro följande:

	Antal enskilda fastighetsägare (år 1910).	Taxeringsvärdet å fastigheterna (år 1910).
Skaraborgs län	40	122,900
Uppsala län	68	220,700
Västmanlands län	11	97,400
Östergötlands län	46	641,400
Älfsborgs län	41	210,900
Värmlands län	29	549,000
Stockholms län	2	228,700
Örebro län	193	1,095,000
Södermanlands län	157	1,995,700
Summa	587	5,161,700

Att observera är, att förestående siffror afse endast hemman och hemmansdelar, men icke de *lägenheter*, som därifrån afsöndrats och som helt säkert kunna uppskattas till ett antal af många hundra.

Går man nu till en närmare undersökning af dessa fastighetsfrågor, skall man finna, att de objektiva förutsättningarna för häfd i många fall redan föreligga, i andra fall däremot ännu icke. Efter hvad jag hört uppgifvas, torde det icke länge dröja, innan kammarkollegium härutinnan kan meddela exakta siffror, då utredningen härom sedan någon tid är föremål för oafbrutet och ihärdigt bearbetande. Några enstaka »stickprof» kan jag dock äfven här förete.

I en socken i Västmanland — där det för öfrigt finnes 119 enskilda ägare af »brukshemman» eller delar däraf med ett sammanlagdt taxeringsvärde af 714,500 kronor — finnes ett hemman om sammanlagdt 1 mantal, som numera, efter klyfning och styckning, består af 24 brukningsdelar med taxeringsvärden till olika belopp mellan 100 kronor

och 7,500 kronor. Häfd förefinnes å hemmanslotter om tillhopa $65/128$ mantal, däremot icke å återstående $63/128$ mantal, hvilket är fördeladt mellan 10 olika personer, hvilkas i och för häfden grundläggande lagfarter äro meddelade å olika tider allt ifrån den 1 november 1893.

Af 13 olika ägare till ett hemman i Närke finnes häfd för 7, icke häfd för 5 samt häfd endast delvis för 1.

Af 9 olika ägare till ett annat hemman i samma landskap synes häfd föreligga för 3, däremot icke för öfriga 6.

Inom en viss socken i Värmland finnas 29 ägare till hemman och hemmansdelar af nu ifrågakvarande slag; af dessa hafva 20 redan erhållit häfd å olika tider från år 1902 till och med år 1910, 1 får häfd den 15 innevarande mars och för återstående 8 utlöper häfdetiden först senare.

Såsom anmärkningsvärdt må vidare anföras, att i ett af södra Östergötlands allra största industrisamhällen häfd icke kan åberopas af en stor mängd ägare till tomter inom samhället (industritomter och arbetarelägenheter), hvilka tomter torde antagas icke kunna *undgå* att blifva föremål för Kronans återvinningsyrkande, då ett af stamhemmanen är skatteköpt till understöd af ett verk, som numera är alldeles nedlagdt.

Efter anförande af dessa exempel, hvilka skulle kunna mångfaldigas, vill jag nu fråga: Är det verkligen troligt, att Kronan eller ens kammarkollegium skall kunna allvarligt reflektera på att anhängiggöra de återvinningsprocesser som ställts i utsikt? Det synes mig icke mycket sannolikt, att en återvinning — oafsedt de enligt min mening synnerligen dubiosa rättsgrunder, som kunna åberopas — skulle blifva *praktiskt* utförbar, så framt man nämligen icke nöjer sig med att reducera från vissa personer, men icke från andra. Men därvidlag måste enligt sakens natur *godtycket* blifva afgörande, och till ett dylikt rättslöshetens tillstånd bör man väl icke medverka.

Hur kommer nu en suspension af häfdelagen att verka för den *mängd* af fastighetsägare, som ännu icke fått häfd å sin egendom. Gifvetvis så att icke blott de utan äfven andra nu tro, att det dock är en verkligt osäker grund, som de byggt sitt bo uppå. Oron hos dem har redan väckts vid de efterforskningar, som i somras eller höstas genom kronobetjäningen gjordes rörande deras fastighetshandlingar; trots detta hade de dock hoppats att — likaväl som grannen kanske helt nyss fått häfd på sin hemmanslott — de måhända också skulle om någon månad eller något år få häfd på *sin* lott. Så blir häfdelagen af statsmakterna upprifven för

tio år framåt. *Måste* icke detta ofelbart uppfattas som en orättvisa? För ett vanligt rättsmedvetande synes det så.

Och följden af ett så uppseendeväkande beslut af statsmakterna skulle helt säkert ock blifva, att bankerna för sitt eget skyddande skulle nödgas inskränka krediten. Inteckningar, om hvilka man vet, hvilken risk är med dem förbunden: att de måhända inom få år äro värdelösa, kunna uppenbart icke godkännas af en försiktig bankledning, och otvifvelaktigt nödgas låntagaren, om han får behålla lånet, finna sig i att erlægga en afsevärd riskpremie.

Kungl. Maj:ts förslag måste sålunda för en stor massa fastighetsägare rundt om i landet — ur *alla* klasser och ur *alla* partier — hafva en så utomordentligt allvarlig innebörd, att man sannerligen väl bör betänka sig, innan man ger samma förslag sitt stöd, och noga tillse, huruvida verkligt tvingande omständigheter åstadkommit det *nödläge*, som ensamt kan motivera en suspension af häfdelagen. Föreligga då sådana omständigheter?

Enligt min åsikt kan det, som jag ofvan utvecklat, icke gärna finnas fog för suspension af häfdelagen i och för att möjliggöra en återvinning från nuvarande ägare af skatteköpta brukshemman.

Och ej heller har det, såvidt jag kunnat finna, blifvit visadt, att i och för bevakande af Kronans eventuella vattenrätt en suspension af häfdelagen är alldeles nödvändig. I allmänhet torde det, enligt hvad mig meddelats, vara så, att häfden härvidlag saknar betydelse, då ju lagfarterna i allmänhet meddelats endast å visst hemmantal utan att direkt angifva rätt till vatten. De fall, där ett motsatt förhållande äger rum, torde vara lätt räknade. Helt säkert kan man, med ledning af de i kammarkollegium befintliga vattenfallsförteckningar och med suppling, där så behöfves, af speciella utredningar, inom mycket kort tid och utan större svårighet inhämta, för huru många fall en suspension af häfdelagen skulle hafva verklig betydelse.

Återstår alltså, såvidt jag kunnat finna, hufvudsakligen allenast frågan om de å sid. 21 i den kungl. propositionen omnämnda skogsområden, som skulle hafva »bortslarfvars» vid skattläggning af rekognitionsskogar, och om hvilka kammarkollegium anser »det icke vara otroligt», att lagfart »kan» hafva meddelats å dylika områden. Jag hemställer dock, huruvida denna obestämda lösa förmodan, som helt säkert kan afse endast ett ytterst ringa antal fall, i och för sig kan utgöra tillräckligt skäl för en lagstiftning af förevarande generella slag.

Med stöd af hvad jag ofvan anfört, tillåter jag mig hemställa:

att förevarande Kungl. Maj:ts proposition nr 44
icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Stockholm den 2 mars 1912.

Herman Fleming.

Instämmer i motionens syfte.

Knut Larson.